

Філософія

УДК 130.2:316.347(4)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17283337>

Європейська ідентичність як філософсько-культурний конструкт

Опольська Марина Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Університет економіки і підприємництва, м. Хмельницький, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4777-3487>

Ступак Ольга Петрівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та філософії, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7846-1489>

Ляхач Тамара Олександрівна,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології, історії і філософії, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-8380-2460>

Прийнято: 21.09.2025 | Опубліковано: 30.09.2025

Актуальність. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та зростання міжкультурних комунікацій проблема європейської ідентичності набуває особливого значення. Вона виходить далеко за рамки суто економічних чи політичних інтеграційних процесів і постає як філософсько-культурний феномен, у якому поєднуються історична пам'ять, гуманістичні цінності та

багатство культурного розмаїття. Суперечність між загальноєвропейськими орієнтирами та локальними ідентичностями, а також виклики глобалізації, міграційних процесів і цифрової культури створюють нагальну потребу в глибокому теоретико-філософському осмисленні цього явища.

Мета статті. Стаття спрямована на філософсько-культурний аналіз європейської ідентичності як багатовимірного соціокультурного конструкту, що формується на перетині історичної пам'яті, ціннісних універсалій та сучасних інтеграційних процесів. Особливу увагу приділено ролі міжпоколінної взаємодії та культурної пам'яті у відтворенні й трансформації ідентифікаційних практик.

Методи. Використано міждисциплінарний підхід, який інтегрує соціально-філософський, культурологічний, соціологічний та психологічний аналіз. Для аналізу динаміки ідентичності застосовано історико-філософський підхід, для порівняння наукових концепцій – компаративний метод, а для виявлення ролі міжпоколінної взаємодії використано структурно-функціональний аналіз.

Результати. Дослідження довело, що європейська ідентичність слід розглядати як відкритий культурно-філософський проєкт, який поєднує універсальні цінності з локальними традиціями. Встановлено важливість історичної пам'яті та культурних універсалій для збереження спадкоємності й єдності, а також показано, що міжпоколінна взаємодія надає ідентичності гнучкості й здатності до адаптації. Окрему увагу приділено аналізу сучасних викликів – глобалізації, цифровізації культури, міграцій та соціальної нестабільності.

Висновки. Європейська ідентичність є складним багатовимірним явищем, у якому переплітаються культурна спадщина та сучасні зміни. Її розвиток визначається балансом між універсальними цінностями й

локальними ідентичностями, між історичною пам'яттю та актуальними загрозами. Подальші дослідження варто зосередити на впливі цифрової культури, механізмах міжпоколінної взаємодії та пошуку шляхів узгодження культурного різноманіття в рамках європейського інтеграційного процесу.

Ключові слова: європейська ідентичність; філософсько-культурний конструкт; історична пам'ять; культурні універсалії; гуманістичні цінності; міжпоколінна взаємодія; культурна пам'ять; глобалізація; цифрова культура; соціальна нестабільність.

European identity as a philosophical and cultural construct

Maryna Opolska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, University of Economics and Entrepreneurship, Khmelnytskyi, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-4777-3487>

Olga Stupak,

Senior Lecturer of the Department of Social-Humanitarian Disciplines and Philosophy, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7846-1489>

Tamara Lakhach,

PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Political Science, History and Philosophy, Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8380-2460>

Abstract. Relevance. *In the current context of globalization, digitalization, and the growth of intercultural communication, the issue of European identity is becoming particularly important. It goes beyond economic and political integration processes and emerges as a philosophical and cultural phenomenon that combines historical memory, humanistic values, and cultural diversity. The contradiction between universal European values and local identities, as well as the challenges of globalization, migration, and digital culture, necessitate a deep theoretical and philosophical understanding of this phenomenon.*

Purpose of the article. *The article aims to provide a philosophical and cultural analysis of European identity as a multidimensional sociocultural construct formed at the intersection of historical memory, universal values, and contemporary integration processes. Particular attention is paid to the role of intergenerational interaction and cultural memory in the reproduction and transformation of identification practices.*

Methods. *An interdisciplinary approach is used, integrating socio-philosophical, cultural, sociological, and psychological analysis. A historical-philosophical method was used to trace the dynamics of identity, a comparative method to compare scientific concepts, and a structural-functional analysis to determine the role of intergenerational interaction.*

Results. *The study proved that European identity should be viewed as an open cultural and philosophical project that combines universal values with local traditions. The importance of historical memory and cultural universals for preserving continuity and unity has been established, and it has been shown that intergenerational interaction gives identity flexibility and adaptability. Particular attention is paid to the analysis of contemporary challenges—globalization, the digitalization of culture, migration, and social instability.*

Conclusions. *European identity is a multidimensional phenomenon based on a combination of cultural heritage and contemporary transformations. It is*

determined by the balance between universal values and local identities, between historical memory and contemporary challenges. Further research should focus on analyzing the impact of digital culture, mechanisms of intergenerational interaction, and finding ways to harmonize cultural diversity within the European integration project.

Keywords: *European identity; philosophical and cultural construct; historical memory; cultural universals; humanistic values; intergenerational interaction; cultural memory; globalization; digital culture; social instability.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, зростання ролі міжкультурної комунікації та постійної трансформації політичних систем та інститутів широко постає питання переосмислення та збереження європейської ідентичності сутність якої виходить за межі економічних та політичних інтеграційних процесів і набуває виміру філософсько-культурного конструкту, який містить глибоку історичну пам'ять, ціннісні орієнтації та культурну практику. Сьогодні дедалі виразніше проявляються суперечності між європейськими універсалами та локальними ідентичностями, а також між концепцією «спільного дому» та тенденціями культурної фрагментації. Саме все це зумовлює потребу в здійсненні глибокого теоретико-філософського аналізу європейської ідентичності як складного конструкту, що формується на перетині історії, культури, філософії та сучасних соціальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових джерел засвідчує, що проблематика феномену ідентичності набуває зростаючої популярності серед науковців різних дисциплін. Водночас слід зазначити, що значна частина робіт тяжіє до описового підходу, не завжди виходячи за межі констатації багатовимірності цього явища.

Так, у працях В. Шевченко [1] здійснено детальний аналіз наукових підходів до трактування ідентичності, де підкреслюється її поліаспектність

(соціальна, національна, професійна, культурна, політична, релігійна). Проте акцентування переважно на множинності ідентичностей дещо обмежує розгляд проблеми, оскільки не враховує конфліктний вимір їхнього співіснування, а також ризики маргіналізації особистості в умовах глобальної мобільності.

Дослідження С. Каліщука і В. Хоменка [2] демонструє вагомий внесок у розкриття інтегративного потенціалу процесу ідентифікації для розвитку самосвідомості та міжособистісних зв'язків. Водночас залишається недостатньо з'ясованим питання, наскільки ці процеси можуть бути ефективними в умовах соціальних криз, воєнних конфліктів або масових міграцій, які часто ставлять під сумнів сталість ідентифікаційних механізмів.

І. Зайцева [3] справедливо наголошує на діалектиці боротьби ідей у процесі формування ідентичності (традиція – новація, модернізація – антимодернізація). Водночас її концептуалізація ризикує залишитися надмірно загальною, адже майже не враховує емпіричних вимірів ідентичності, які проявляються у конкретних практиках повсякденного життя.

Цінним є підхід С. Литвин-Кондратюк [4], яка застосовує психолого-історичну перспективу. Вона переконливо демонструє значення міжпоколінної взаємодії, проте зосередження лише на стабілізаційній ролі історичних практик не дозволяє повністю осягнути їхній потенціал для трансформацій та оновлення соціальної ідентичності.

У дослідженнях О. Запорожченка [5] та колег окреслено вплив інформаційного суспільства на ідентичність: поряд із відкриттям нових можливостей воно породжує загрози деструктивного впливу на свідомість. Але автори переважно констатують цю амбівалентність, не пропонуючи достатньо операціоналізованих критеріїв для аналізу того, як саме цифрова культура змінює категорії «Я», «Інше» та «Соціальне».

Що стосується концепту «європейська ідентичність», то більшість досліджень (А. Zito, S. Eckersley [6]; П. Мовчан [7], Т. Сергієнко [8], В. Палахта [9], С. Ситник [10], О. Іщенко [11], Л.-О. Бондаренко [12]) наголошують на її ціннісно-культурному та інституційному вимірі. Однак ці підходи часто залишаються нормативно орієнтованими: вони виходять із необхідності інтеграції та солідарності, проте менше уваги приділяють глибинним кризовим факторам, що спричиняють фрагментацію європейського простору (зростання євроскептицизму, регіональні конфлікти, культурні бар'єри).

Вагомим є внесок В. Палахти [9] у виокремлення функціонального та соціального підходів до розуміння європейської ідентичності, втім ці рамки потребують подальшої критичної конкретизації, зокрема щодо взаємозалежності економічного добробуту і культурної солідарності. Л.- О. Бондаренко [11] слушно акцентується на кризових чинниках, хоча недостатньо уваги приділяє можливим сценаріям виходу з ідентифікаційної кризи.

Загалом сучасна наукова думка демонструє поступ від розуміння ідентичності як статичного стану до її трактування як динамічного соціокультурного і філософського конструкту. Водночас бракує більшої кількості міждисциплінарних досліджень, що поєднували б емпіричні дані (соціологічні, психологічні, культурологічні) з теоретичними моделями. Актуальною залишається потреба у критичному осмисленні суперечностей між локальними та глобальними ідентичностями, між уніфікаційними тенденціями та прагненням до автентичності, між інтеграційними проєктами й збереженням культурного різноманіття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок у сфері дослідження європейської ідентичності, низка аспектів проблеми залишається недостатньо опрацьованою.

По-перше, важливо глибше дослідити культурно-філософський вимір ідентичності, який виходить за межі політики та права.

По-друге, відкритими залишаються питання ролі міжпоколінної взаємодії у відтворенні та зміні європейських ідентифікаційних практик.

По-третє, досі бракує уваги до впливу цифрової культури й нових медіа на образ «європейського демосу» та на переосмислення понять «Я», «Інший» і «Соціальне».

Крім того, потребує дослідження баланс між універсальними цінностями та локальними ідентичностями, який у глобалізованому світі завжди залишається напруженим.

Таким чином, подальше вивчення європейської ідентичності має змістити фокус із політико-правової площини на культурно-філософське підґрунтя, враховуючи історичний розвиток, соціокультурні зміни та виклики цифрової епохи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є філософсько-культурний аналіз феномену європейської ідентичності як багатовимірного соціокультурного конструкту, що формується на перетині історичних традицій, ціннісних орієнтирів та сучасних інтеграційних процесів.

Для досягнення поставленої мети передбачається виконання таких завдань:

1. Розкрити теоретико-методологічні підходи до розуміння ідентичності у сучасному гуманітарному знанні.
2. Окреслити ключові філософсько-культурні засади формування європейської ідентичності (історична пам'ять, культурні універсалії, гуманістичні цінності).
3. Проаналізувати сучасні виклики європейській ідентичності, пов'язані з глобалізаційними процесами, цифровою культурою, міграціями та соціальною нестабільністю.

4. Визначити роль міжпоколінної взаємодії та культурної пам'яті у відтворенні та трансформації ідентифікаційних практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі досліджень ідентичність вважається однією з центральних тем соціально-гуманітарних наук. Вона охоплює не лише індивідуальне самовизначення, а й складні взаємозв'язки людини з суспільством, культурою та історією. Наукові праці свідчать, що ідентичність – це багатогранне явище, у якому переплітаються психологічні, філософські, соціологічні, культурологічні й політичні аспекти. Її тлумачення залежить від теоретичної парадигми, в межах якої здійснюється аналіз, тому актуальним є комплексний підхід, що враховує різні наукові перспективи.

Сьогодні гуманітарна наука пропонує різноманітні бачення ідентичності – від психологічних теорій особистісного розвитку й соціальної ідентифікації до культурологічних моделей символічних спільнот та політико-правових підходів, де ідентичність виступає основою соціальної інтеграції. Зростання впливу глобалізаційних процесів, міжкультурних взаємодій і цифрового середовища посилює потребу у синтезі цих підходів. Лише багатоперспективний аналіз може адекватно відобразити складну динаміку ідентичності у сучасному світі.

Основні теоретико-методологічні підходи до розуміння ідентичності у сучасному гуманітарному знанні ми відобразили в таблиці 1.

Таблиця 1

Теоретико-методологічні підходи до розуміння ідентичності у сучасному гуманітарному знанні

Підхід	Основні характеристики
Соціально-філософський підхід	При дослідженні ідентичності у соціальній філософії акцент робиться на те, що ідентичність є результатом взаємодії індивіда із соціумом та культурним середовищем. Науковець J.-P. Sartre [12], аналізує її крізь призму

	<p>протиставлення «Я» та «Іншого», де особистість набуває самосвідомості через погляд і оцінку інших. P. Ricoeur [13] розглядає ідентичність у контексті наративності: вона формується як послідовна історія, яку індивід вибудовує про себе, інтегруючи досвід і цінності. Такий підхід акцентує на філософсько-екзистенційному вимірі ідентичності та її залежності від культурних смислів і соціальних відносин.</p>
Соціологічний підхід	<p>З точки зору соціологів ідентичність виступає процесуальним явищем, яке постійно змінюється під впливом соціальних ролей та групової приналежності. Не дивлячись на те, що E. Erikson [14] був психологом, він здійснив значний внесок у розвиток саме соціологічних досліджень описавши основні кризові етапи формування ідентичності впродовж життя людини. A. Giddens [15] акцентував увагу на «рефлексивному проєкті Я», коли особистість у сучасному суспільстві змушена постійно переосмислювати себе у нових соціальних контекстах. У межах цього підходу виокремлюють індивідуальну, групову та колективну ідентичності, що співіснують і взаємодіють.</p>
Психологічний підхід	<p>У психології ідентичність найчастіше пов'язується з інтеграцією особистості та розвитком самосвідомості. E. Erikson [16] розробив теорію «криз ідентичності», що виникають на різних етапах життя. Представники соціальної психології (H. Tajfel [17], J. Turner [18]) сформувавши теорію соціальної ідентичності та самокатегоризації, яка пояснює механізми групової належності та «ми-відчуття». Цей підхід акцентує на психологічних механізмах самоототожнення, мотивації та міжособистісних взаємодій.</p>
Культурологічний підхід	<p>Ідентичність у культурології розглядається як продукт символічної взаємодії, культурних кодів та колективної</p>

	<p>пам'яті. J. Assmann [19] розробив концепт «культурної пам'яті», яка забезпечує спадкоємність ідентичності через міфи, ритуали та історичні наративи. В. Anderson [20], аналізуючи «уявлені спільноти», показав, що ідентичність формується завдяки символічним практикам (мова, друкована культура, традиції), які створюють відчуття належності до великої спільноти. Цей підхід дозволяє розглядати ідентичність як культурний конструкт, що підтримується через знаки та символи.</p>
<p>Політико-правовий підхід</p>	<p>У політичній науці ідентичність осмислюється як підґрунтя легітимності влади та інтеграційних процесів. J. Habermas [21] акцентує увагу на необхідності «постнаціональної ідентичності», яка базується на демократичних цінностях, правовій державі та громадянській солідарності. В. Палахта [9] виокремлює два рівні європейської ідентичності: функціональний (довіра до інституцій, що забезпечують добробут і розвиток) та соціальний (ідентифікація громадян із європейською спільнотою як культурно-ціннісним простором). Такий підхід підкреслює важливість ідентичності для формування політичної єдності та громадянської належності.</p>
<p>Інформаційно-мережевий підхід</p>	<p>В епоху глобалізації та цифрових технологій з'являється концепт «мережевої ідентичності». M. Castells [22; 23] описує її як результат взаємодії в інформаційному суспільстві, де ідентичність вибудовується у мережах комунікації та віртуальних спільнотах. Вона є мобільною, множинною та залежною від контексту цифрових взаємодій. Цей підхід демонструє, як сучасні медіа та інформаційні потоки змінюють традиційні уявлення про «Я» і «Ми», формуючи нові типи соціальних зв'язків.</p>

Джерело: власна розробка авторів на основі аналізу літературних джерел [9; 12-23]

Таким чином, з таблиці 1 ми бачимо, що різні підходи до аналізу ідентичності висвітлюють її багатоплановість: від індивідуально-психологічного виміру до культурно-символічного та політико-правового. Інтеграція цих методологій дозволяє глибше зрозуміти динаміку ідентичності як соціального, культурного та філософського феномену.

Питання філософсько-культурних основ європейської ідентичності є надзвичайно важливим, адже саме вони задають смисловий і ціннісний каркас європейської єдності. Історична пам'ять, культурні універсалії та гуманістичні цінності виступають і джерелом спадкоємності, і чинником формування нових моделей самоусвідомлення. Звернення до цих аспектів дозволяє побачити, чому європейська ідентичність розглядається не лише як політико-правовий проєкт, а насамперед як культурно-філософське явище.

Історична пам'ять є тим підґрунтям, що формує уявлення про спільне минуле – від античності та християнства до Просвітництва, модернізації та досвіду ХХ століття. Вона створює відчуття спадкоємності поколінь і допомагає різним народам віднайти спільні наративи.

Культурні універсалії – свобода, гідність, рівність, права людини, справедливість і солідарність – є тими орієнтирами, які дозволяють зберігати єдність попри культурне різноманіття. Вони забезпечують основу для політичної інтеграції та водночас зберігають простір для локальних традицій.

Гуманістичні цінності, сформовані ще в добу Ренесансу та Просвітництва, визначають обличчя сучасної Європи: демократію, толерантність, верховенство права й повагу до людини. Вони слугують як дороговказами внутрішньої політики, так і елементами культурної репрезентації Європи у світі.

Отже, три складові – пам'ять, універсалії та гуманістичні засади – формують міцний фундамент європейської ідентичності, який поєднує минуле й сучасність, локальне й універсальне.

До сучасних викликів європейської ідентичності можемо віднести: глобалізаційні процеси, цифрову культуру, міграцію та соціальну нестабільність (основні характеристики наведені в таблиці 2).

Таблиця 2

Сучасні виклики європейській ідентичності

Виклик	Характеристика
Виклики глобалізації	Глобалізація формує амбівалентний вплив на європейську ідентичність. З одного боку, вона сприяє інтенсифікації культурних контактів, поширенню універсальних цінностей і мобільності громадян. З іншого боку, глобалізаційні процеси часто розмивають національно-культурні відмінності, породжують почуття втрати локальної ідентичності, що провокує хвилю євроскептицизму та посилення націоналізму. Це створює напругу між потребою збереження культурної самобутності та прагненням інтеграції у глобальний простір.
Виклики цифрової культури	Розвиток цифрових технологій і соціальних мереж змінює механізми формування ідентичності. У віртуальному просторі посилюється вплив мережевих спільнот, де відчуття належності може формуватися швидше, ніж у традиційних культурних інститутах. Водночас цифрова культура створює ризики: поверхневість ідентифікації, домінування візуальних образів над глибинними смислами, маніпуляції у сфері інформації. Це актуалізує потребу у переосмисленні понять «Я», «Інше» та «Соціальне» в умовах цифрової взаємодії.
Виклики міграційних процесів	Масові міграції, спричинені як економічними факторами, так і воєнними конфліктами, трансформують етнокультурний ландшафт Європи. З одного боку, це збагачує європейський простір культурним розмаїттям, з іншого – породжує соціальні напруження, проблеми

	інтеграції мігрантів і посилення міжетнічних конфліктів. Питання толерантності, мультикультуралізму та громадянської солідарності стають ключовими у дискусіях про європейську ідентичність.
Виклики соціальної нестабільності	Економічні кризи, загрози безпеці, пандемії та воєнні дії у Європі актуалізують проблему довіри до інституцій та спільних цінностей. Соціальна нестабільність стимулює пошук нових форм колективної ідентичності, які здатні забезпечити баланс між національними інтересами та європейською солідарністю. Особливого значення набувають гуманістичні цінності та міжпоколінна спадкоємність, які допомагають долати розриви у суспільстві.

Джерело: власна розробка авторів на основі аналізу літературних джерел [1-3; 6-7]

Відповідно, сучасні виклики демонструють, що європейська ідентичність не є завершеним утворенням, а динамічним процесом, який перебуває у постійному діалозі з глобальними тенденціями, цифровими трансформаціями та соціальними кризами.

Роль міжпоколінної взаємодії та культурної пам'яті у відтворенні й трансформації європейської ідентичності є дуже вагомою, адже міжпоколінна взаємодія виступає механізмом передачі та адаптації культурних моделей, а культурна пам'ять – ресурсом, що зберігає ціннісну основу і символічну єдність. У поєднанні вони забезпечують не лише відтворення, а й трансформацію європейської ідентичності, роблячи її динамічним і життєздатним проектом.

До особливостей міжпоколінної взаємодії та культурної пам'яті у відтворенні й трансформації європейської ідентичності можемо віднести наступні:

1. Міжпоколінна взаємодія як чинник спадкоємності та оновлення.

Європейська ідентичність не є статичним конструктом: вона постійно формується в процесі діалогу між поколіннями. Старші покоління передають молодшим цінності, наративи, культурні коди, що сформувалися у попередні епохи. Це – античні уявлення про громадянськість, християнські моральні принципи, гуманістичні ідеї Відродження, традиції демократії та права. Водночас молодші покоління не лише засвоюють ці наративи, але й адаптують їх до сучасних умов: глобалізації, цифрової культури, мобільності. Саме міжпоколінна взаємодія дозволяє європейській ідентичності залишатися живою, гнучкою та здатною до самооновлення [24].

2. Культурна пам'ять як символічне підґрунтя.

Культурна пам'ять (J. Assmann [19]) виступає основою ідентифікації, адже через неї суспільства відтворюють уявлення про спільне минуле. Європейська ідентичність ґрунтується на колективних образах античності, християнської спадщини, Просвітництва, досвіду подолання воєн і криз. Пам'ять виконує стабілізаційну функцію: вона формує символічні зв'язки між народами Європи, створює єдиний культурно-історичний горизонт, що дозволяє долати національні чи регіональні відмінності.

3. Трансформаційна функція.

У сучасному світі міжпоколінна взаємодія та культурна пам'ять не тільки зберігають ідентичність, але й сприяють її трансформації. Нові покоління інтегрують традиційні цінності у сучасні контексти: ідеї свободи та демократії – у цифрову культуру, принципи гуманізму – у політику мультикультуралізму, досвід солідарності – у глобальні кризи (пандемії, війни, міграційні виклики). Завдяки цьому європейська ідентичність зберігає свою спадкоємність, але водночас оновлюється, відповідаючи на потреби сучасності.

4. Баланс стабільності та динаміки.

Поєднання культурної пам'яті та міжпоколінного обміну створює баланс між стабільністю та гнучкістю. З одного боку, ідентичність має історичну

основу, що забезпечує єдність європейського простору. З іншого боку, вона відкриває можливість для постійного переосмислення, що робить європейський проєкт стійким до зовнішніх і внутрішніх викликів.

Аналіз сучасних наукових підходів засвідчив, що ідентичність є складним і багатогранним явищем, яке розглядається у філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних та політико-правових вимірах. Водночас наявні концепції не завжди дають змогу цілісно охопити динаміку трансформацій ідентичності в умовах глобалізації, цифрових змін та суспільних криз. Тому виникає потреба у власних теоретичних розробках, які б інтегрували різні підходи та пропонували нові аналітичні рамки для осмислення цього феномену. У цьому контексті нами було сформульовано низку концептуальних положень, що спрямовані на поглиблення розуміння природи ідентичності та її ролі в сучасному світі.

1. Модель багаторівневої ідентичності. Ми пропонуємо розглядати ідентичність як багаторівневий конструкт, що включає:

- індивідуальний рівень (усвідомлення власного «Я», цінностей, особистісної історії);
- міжособистісний рівень (ідентичність у взаємодії з іншими, у групах та спільнотах);
- соціокультурний рівень (належність до націй, цивілізаційних і культурних спільнот);
- глобально-мережевий рівень (формування ідентичності у цифрових і глобалізаційних контекстах).

Ця модель дозволяє побачити динамічну взаємодію локального та глобального, а також пояснити суперечності між особистісною автономією і потребою у колективній інтеграції.

2. Концепт «динамічної стабільності ідентичності». На відміну від класичних підходів, що протиставляють стабільність ідентичності та її зміну,

ми розглядаємо їх у єдності. Ідентичність функціонує за принципом «динамічної стабільності»: вона зберігає основні ціннісні ядра (історична пам'ять, культурні універсалії), але водночас здатна до гнучкої адаптації під впливом нових контекстів (цифрова культура, глобалізаційні виклики). Це дозволяє пояснити життєздатність європейської ідентичності попри соціальні кризи.

3. Ідентичність як «простір діалогу». У нашій концепції ідентичність постає не як статичний набір ознак, а як простір діалогу між поколіннями, культурами та соціальними групами. У цьому діалозі відбувається постійне переосмислення «Я» та «Ми». Такий підхід відкриває можливість аналізу ідентичності через категорії комунікації, толерантності та інклюзивності, що особливо актуально в умовах європейської інтеграції та мультикультуралізму.

4. Тригерна модель трансформації ідентичності. Ми пропонуємо виділити ключові тригери, що запускають трансформацію ідентичності:

- кризи та конфлікти (соціальні, воєнні, економічні), які актуалізують потребу в переосмисленні колективних ідентичностей;
- технологічні інновації, що створюють нові форми самоідентифікації у цифровому середовищі;
- культурні обміни та міграція, які змінюють етнокультурний ландшафт;
- політичні інтеграційні проекти (наприклад, ЄС), які формують наднаціональні ідентичності.

Ця модель допомагає зрозуміти, чому ідентичність є не лише індивідуальним, а й структурним чинником соціальних змін.

Таким чином, наші концептуальні розробки доповнюють існуючі підходи і дозволяють розглядати ідентичність як багаторівневий, динамічний та діалогічний феномен, що перебуває у постійній взаємодії зі змінами суспільства й культури.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що європейська ідентичність є складним і багатовимірним феноменом, який формується на перетині історії, культури, філософії та соціальних практик. Вона виходить за межі політичних чи економічних інтеграційних процесів і має глибоке філософсько-культурне підґрунтя, що включає історичну пам'ять, культурні універсали та гуманістичні цінності.

Аналіз наукових підходів довів, що сучасна гуманітаристика розглядає ідентичність не як статичний стан, а як динамічний процес самовизначення й взаємодії особистості та спільнот. Соціально-філософський, соціологічний, психологічний, культурологічний, політико-правовий та інформаційно-мережевий підходи відображають багатоплановість цього феномену, висвітлюючи як індивідуальні, так і колективні його виміри.

Особливе значення у формуванні та відтворенні європейської ідентичності мають міжпоколінна взаємодія та культурна пам'ять. Вони забезпечують спадкоємність традицій, інтеграцію колективних цінностей і водночас створюють простір для оновлення та адаптації ідентичності до сучасних викликів. Саме баланс між стабільністю та динамікою дозволяє європейській ідентичності залишатися життєздатною у контексті глобалізаційних змін, цифрової культури, зростання міграційних процесів і соціальної нестабільності.

Запропоновані авторські концепції (багаторівнева модель ідентичності, концепт «динамічної стабільності», ідентичність як «простір діалогу», тригерна модель трансформації) дозволяють глибше пояснити, як поєднуються стабільність ціннісного ядра та здатність до адаптації в нових соціокультурних умовах. Вони підкреслюють, що ідентичність є не лише індивідуальним виміром, а й важливим структурним чинником суспільних змін.

Отже, європейська ідентичність постає як відкритий культурно-філософський проєкт, що поєднує універсальні цінності та культурне

різноманіття. Подальший розвиток цього феномену передбачає збереження історичної спадкоємності, активне використання гуманістичних засад, а також переосмислення ідентифікаційних практик у відповідь на нові соціокультурні та цифрові виклики. Це робить європейську ідентичність не лише історичною даністю, а й перспективною моделлю інтеграції, заснованою на діалозі традицій і модерності.

Перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз підтвердив багатовимірність і динамічність феномену європейської ідентичності, проте водночас виявив низку напрямів, що потребують подальшої наукової розробки. Вважаємо, що варто зосередитися на тому, як цифрові комунікації, соціальні мережі та медіапростір змінюють способи самоідентифікації та сприйняття європейських цінностей серед молоді. Також, на нашу думку, перспективним є аналіз впливу міграційних хвиль на трансформацію європейської ідентичності, зокрема на поєднання інтеграційних та асиміляційних тенденцій.

Список використаних джерел

1. Шевченко В. В. Ретроспективний аналіз категорії «Ідентичність» в психології. *Наукові перспективи*. 2023. № 10 (40). С. 868-877. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-868-877](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-868-877)
2. Каліщук С. М., Хоменко В. І. Генеза поняття ідентифікації у контексті соціально-психологічних досліджень. *Габітус*. 2024. Вип. 61. С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208>
3. Зайцева І. С. Обґрунтування ідентичності: теоретичні та ціннісні виміри. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 2. С. 138-146.
4. Литвин-Кіндратюк С. Д. Соціальна ідентичність особистості та історизм соціальних практик. *Габітус*. 2021. Вип. 24. Т. 2. С. 161-166.
5. Запорожченко О. В., Майданюк І. З., Гоян І. М., Петранюк А. І., Ступак О. П. Вплив інформаційного суспільства на формування ідентичності

особистості: філософський аспект. *Культурологічний альманах*. 2023. № 4. С. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.18>.

6. Zito A. R., Eckersley S. Framing European Heritage and Identity: Cultural Policy Instruments of the European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13767>

7. Мовчан П. П. Проблеми формування європейської ідентичності в Європейському Союзі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68). №1. С. 32-36. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/8.pdf

8. Сергієнко Т. І. Особливості формування політики і ідентичності в сучасному Європейському Союзі: досвід для України. *Науковий журнал «Політикус»*. 2023. Вип. 5. С. 87-91. DOI: <https://doi.org/10.24195/24149616.2023-5.13>

9. Палахта В. Ф. Основні підходи до формування ідентичності індивіда як основи консолідації суспільства. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. №9. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/200/125> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15105136>

10. Ситник С. В., Іщенко О. М. Концептуалізація політики формування європейської ідентичності: досвід для України. *Політологічний вісник*. 2023. №90. С. 241-262. DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-88IX.2023.90.241-262>

11. Бондаренко Л.-О. Поглиблення кризи європейської ідентичності та взаємин всередині Європейського Союзу: ідеологічний аспект. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. 2023. Т. 47. С. 177-184. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2023.47.177-184>

12. Sartre J.-P. *Being and Nothingness*. London: Routledge. 2003.

13. Ricoeur P. *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press. 1992.

14. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York: W. W. Norton & Company. 1968.
15. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Stanford: Stanford University Press. 1991.
16. Erikson E. H. Childhood and Society. New York: W. W. Norton & Company. 1950.
17. Tajfel H. Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology. Cambridge: Cambridge University Press. 1981.
18. Turner J. C. Rediscovering the Social Group: A Self-Categorization Theory. Oxford: Basil Blackwell. 1987.
19. Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination. Cambridge: Cambridge University Press. 2011.
20. Anderson B. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London: Verso. 2006.
21. Habermas J. The Crisis of the European Union: A Response. Cambridge: Polity Press. 2012.
22. Castells M. The Power of Identity. (The Information Age: Economy, Society, and Culture, Vol. II). Oxford: Blackwell. 2004.
23. Castells M. Communication Power. Oxford: Oxford University Press. 2009.
24. Лахач Т. О., Опольська М. В. Міжкультурна комунікація: головні аспекти філософії життєдіяльності суспільства. *Сучасна освіта та наука в глобальному і національному вимірах: виклики, загрози та ефективні рішення*: зб. тез Міжн. наук.- практ. конф., Вінниця, 26 квітня 2024 року. С.102-104.